

Мартинюк Р. Проблемні аспекти реалізації функції Президента України із забезпечення національної безпеки і оборони України / Р. Мартинюк // Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції “Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку” (м. Острог, 14 червня 2019 р.). – К.: ТОВ Видавничий дім “АртЕк”, 2019. – С. 149-152.

Мартинюк Р. С.

Кандидат політичних наук, доцент

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського

Національного університету “Острозька академія”

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Важливим елементом конституційно-правового статусу президента є його повноваження із забезпечення національної безпеки й оборони. Забезпечення національної безпеки й оборони – одна з функцій держави загалом. На це, зокрема, безпосередньо вказує ст. 17 Конституції України. Оскільки функції президента змішаної республіки впливають насамперед із функцій держави загалом, йому належить особлива роль у забезпеченні національної безпеки й оборони. Таку роль засвідчує і зміст конституційних повноважень Президента України, суттєва частина яких стосується забезпечення національної безпеки й оборони України. Роль президента в забезпеченні національної безпеки й оборони має об’єктивну зумовленість: забезпечення національної безпеки й обороноздатності країни (як і здійснення керівництва у сфері зовнішньої політики) потребує концентрації державної влади, координації діяльності всіх її галузей із метою проведення узгодженої, цілісної державної політики. Саме Президенту України як Верховному Головнокомандувачу Збройними Силами України та гаранту державного суверенітету і територіальної цілісності України

й повинна бути підпорядкована вся сфера державного управління обороною та забезпеченням національної безпеки країни [1, с. 95].

Як гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, Президент України тісно зв'язаний з усіма аспектами національної безпеки та всіма проявами загроз для неї [2, с. 154].

У сфері національної безпеки й оборони Президент України здійснює політичне керівництво органами, які забезпечують національну безпеку й обороноздатність України. Він очолює Раду національної безпеки і оборони України – координаційний орган із питань національної безпеки й оборони. Головування Президента України в Раді національної безпеки і оборони України зумовлено тим, що принцип єдиноначалля в керівництві обороною і централізоване управління останньою вимагають від Президента не загального, а конкретного керівництва системою органів, які забезпечують безпеку й оборону держави.

Рада національної безпеки і оборони України не належить до жодної з галузей державної влади, створена при Президентові України і йому безпосередньо підпорядкована. Відповідно до ч. 2 ст. 107 Конституції України, функціями Ради національної безпеки і оборони України є координація та контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони. Це один із допоміжних органів при Президентові України, який забезпечує реалізацію його відповідних повноважень у сфері діяльності органів виконавчої влади. Конституційно-правовий статус цього органу, його компетенція похідні від владних повноважень Глави держави. Рішення Ради національної безпеки і оборони України вводять у дію укази Президента України. Офіційна позиція Президента України, виражена у формі рішень Ради національної безпеки і оборони України щодо конкретних питань діяльності Уряду, має для останнього імперативний характер.

Рада національної безпеки і оборони України, як і Конституційний Суд України, повинна бути деполітизована і, зважаючи на її конституційне призначення, не може використовуватися Президентом України для

застосування стримувань і противаг щодо підконтрольних Раді органів виконавчої влади [3, с. 33]. Вона – інтегративний за своєю природою орган, що забезпечує єдність державної влади. Це засвідчує і склад Ради національної безпеки і оборони України. До її складу за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України. У засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь Голова Верховної Ради України.

Через Раду загалом та через її окремих членів Президент України може цілеспрямовано впливати на діяльність відповідних вищих органів державної влади у сфері національної безпеки й оборони. Зокрема, визначальним є вплив Президента України на діяльність Кабінету Міністрів України у сфері національної безпеки й оборони через таких членів Ради національної безпеки і оборони України як Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Міністр внутрішніх справ України. І хоча відповідно до Конституції України, пряме підпорядкування цих членів Кабінету Міністрів України Президенту України без участі Уряду неможливе [4, с. 42], їх включення до складу Ради національної безпеки і оборони України засвідчує безпосередній вплив на них із боку Президента України [5, с. 111]. Отже, існування Ради національної безпеки і оборони України й головування Президента України в цьому органі відіграють суттєву роль у поєднанні функцій Глави держави з виконавчою владою.

Вплив Президента України на діяльність Кабінету Міністрів України у сфері національної безпеки й оборони засвідчує і порядок призначення Прем'єр-міністра України, а також порядок призначення і звільнення Міністра оборони України та Міністра закордонних справ України. Відповідно до п. 12 ст. 85 Конституції України, Верховна Рада України призначає Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України та Міністра закордонних справ України за поданням Президента України.

Верховна Рада України припиняє повноваження як Кабінету Міністрів України загалом (ст. 87 Конституції України), так і окремих міністрів (п. 12

ст. 85 Конституції України). Відповідно до Закону України “Про Кабінет Міністрів України” від 27 лютого 2014 р., Верховна Рада України має право звільняти міністрів Кабінету Міністрів України як самостійно, так і за поданням Прем’єр-міністра України (ч. 1 ст. 18) [6, с. 222]. При цьому стосовно Міністра оборони України та Міністра закордонних справ України таке подання вноситься за згодою Президента України. Звільнення з посади Міністра оборони України та Міністра закордонних справ України можливе також за ініціативою Президента України шляхом його відповідного подання до Верховної Ради України. Очевидно, що порядок призначення та звільнення цих міністрів враховує їх особливу роль у реалізації повноважень Президента України у сфері національної безпеки й оборони [7, с. 23].

Координація діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони, яку здійснює Президент України, не обмежує відповідної компетенції Кабінету Міністрів України. Відповідно до п. 7 ст. 116 Конституції України, здійснення заходів щодо забезпечення національної безпеки й оборони є власним повноваженням Кабінету Міністрів України. По суті, забезпечення національної безпеки й оборони належить до сфери сумісної компетенції Глави держави й Уряду. Тому реалізація функції Президента України із забезпечення національної безпеки й оборони безпосередньо пов’язана з діяльністю в цій сфері Кабінету Міністрів України.

Відповідно до п. 12¹ ст. 85 Конституції України, до компетенції Верховної Ради України належить “призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України”. Водночас, відповідно до п. 1 ст. 106 Основного Закону України, державну незалежність і національну безпеку забезпечує Президент України. Зі змісту завдань Служби безпеки України, визначених Законом України “Про Службу безпеки України” від 25 березня 1992 р. [8], очевидно, що цей орган суттєво опосередковує діяльність Глави держави у сфері забезпечення державного суверенітету та національної безпеки. Тому саме Президенту України повинна підпорядковуватися Служба безпеки України і саме він повинен призначати Голову Служби безпеки України (за згодою Верховної Ради України) і

звільняти його з посади. Отже, встановлений Конституцією України порядок призначення і звільнення з посади Голови Служби безпеки України ослаблює статус Президента України як гаранта державного суверенітету і національної безпеки.

Вбачається, що за умов притаманного змішаній республіці дуалізму виконавчої влади, статус президента як гаранта державного суверенітету і національної безпеки повинно забезпечувати його право головувати на засіданнях уряду з питань, які стосуються компетенції глави держави та скріплювати своїм підписом ухвалені на цих засіданнях акти. Менш вдалим засобом забезпечення згаданого статусу президента треба вважати його право скасовувати відповідні акти уряду. Це право було передбачене Проектом Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 31 березня 2009 р. [9].

Список використаних джерел:

1. Рудик П. Конституційна реформа в Україні: проблеми та перспективи / П. Рудик. – К.: Атіка, 2006. – 256 с.
2. Тодыка Ю., Яворский В. Президент Украины: конституционно-правовой статус : моногр. / Ю. Тодыка, В. Яворский. – Х.: Факт, 1999. – 256 с.
3. Розумний М. РНБО в системі стримувань і противаг / М. Розумний // Народний депутат. – 2008. – С. 33.
4. Авер'янов В., Дерещ В., Пухтецька А. Організація виконавчої влади потребує реформування / В. Авер'янов, В. Дерещ, А. Пухтецька // Право України. – 2009. – № 12. – С. 39-46.
5. Авер'янов В. Дуалізм виконавчої влади у світлі конституційного вдосконалення форми державного правління в Україні / В. Авер'янов // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 3. – С. 106-115.
6. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222.

7. Авер'янов В. Закон України “Про Кабінет Міністрів України”: питання конституційності змісту положень / В. Авер'янов // Стратегічні пріоритети. – 2007 – № 1 (2). – С. 18-23.

8. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

9. Проект Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 31 березня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4290&sk1=7.